

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

Manifest Ribiške dediščine Posavja »Iz reke v hribe«

April 2026

Kazalo

1.	UVOD	3
1.1	Namen in cilji manifesta	4
1.2	Metodologija: viri in pristop	6
1.3	Opredelitev območja raziskave	7
1.4.	Povezava s projektom »Iz reke v hribe«	8
2.	ZGODOVINSKI RAZVOJ RIBOLOVA	9
2.1	Prazgodovina in prvi ribiči	9
2.2	Antika in srednji vek	9
2.3	Ribolov kot dejavnost preživetja in trga	10
2.4	Prvi znanstveni opisi ribolova na Slovenskem...	10
2.5	Razvoj organiziranega ribolova od leta 1880 dalje	12
2.6	Poudarek: ribe kot osnovni prehranski in gospodarski vir	12
3	TRADICIONALNE RIBIŠKE PRAKSE V POSAVJU	13
3.1	Ženski ribolov (Mirna, Boštanj)	13
3.2	Moški ribolov	14
3.3	Oprema in orodja	15
3.4	Ribolov kot skupnostni dogodek	17
4	IZMENJAVA DOBRIN IN LOKALNO GOSPODARSTVO	18
5	DRUŽBENI IN KULTURNI VIDIKI	20
5.1	Vloga žensk	20
5.2	Medgeneracijski prenos znanja	20
5.3	Običaji, verovanja in odnos do narave	21
5.4	Ribolov in lokalna identiteta	22
6	OKOLJSKI VIDIKI IN SPREMEMBE	23
6.1	Upad avtohtonih ribjih populacij v Posavju	23
6.2	Vpliv hidroelektrarn na rečne ekosisteme	25
6.3	Onesnaženje voda	26
6.4	Vnos tujerodnih vrst	27
6.5	Družbene spremembe in oddaljevanje od reke	27
7	RIBOLOV DANES	29
7.1	Vloga ribiških družin pri ohranjanju vodnih ekosistemov	29
7.2	Izziv zmanjševanja članstva	29
7.3	Rekreativni ribolov	30

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

7.4 Zakonodaja in varovanje ribiške dediščine³⁰

8 PRILOŽNOSTI ZA RAZVOJ³¹

8.1 Naravna akvakultura³¹

8.2 Povezava z gastronomijo³¹

8.3 Turizem in doživetja ob vodi³²

8.4 Vključevanje mladih in žensk³²

9 MANIFEST – KLJUČNA NAČELA³³

9.1 Priporočila za ohranjanje in razvoj ribiške dediščine Posavja³⁵

10 ZAKLJUČEK³⁷

PRILOGE: ZBRANA PRIČEVANJA:39

1. UVOD

V geografskem središču Slovenije so reke in potoki, ki tečejo iz hribov v doline ter se združujejo v reko Savo, že stoletja življenjska os naravnega in družbenega prostora Posavja. Voda ni oblikovala le rečnih strug, poplavnih ravnin in kulturne krajine, temveč tudi način življenja ljudi, gospodarske dejavnosti, prehranske navade ter medsebojne odnose lokalnih skupnosti. Reke Sava, Mirna in Krka so bile skozi zgodovino vir hrane, prostor dela in srečevanja, pomembna prometna povezava ter stičišče znanja, izkušenj in tradicij, ki so se prenašale iz roda v rod. Ob njih so nastajale zgodbe o ribolovu, blagovni menjavi, sodelovanju med ribiči in kmeti ter o tesni povezanosti človeka z naravnim okoljem.

Manifest ribiške dediščine Posavja »Iz reke v hribe« je nastal v okviru projekta Sledi ribiške dediščine Posavja – zgodbe blagovne menjave (akronim: Iz reke v hribe). Njegov namen je raziskati, dokumentirati in ovrednotiti bogato, a pogosto prezrto dediščino tradicionalnega celinskega ribištva ter prispevati k njenemu ohranjanju, prepoznavnosti in prenosu na prihodnje generacije. Dokument ni zgolj pregled zgodovinskih dejstev in tradicionalnih praks, temveč predstavlja celovito strokovno podlago za razumevanje pomena ribiške dediščine v Posavju. Združuje zgodovinske vire, etnološka pričevanja, lokalne zgodbe, okoljske vidike in sodobne razvojne priložnosti ter poudarja pomen rek kot prostora povezovanja ljudi, znanja in skupnosti.

Manifest hkrati predstavlja zavezo k ohranjanju naravne in kulturne dediščine Posavja ter spodbuja sodelovanje med ribiči, kmeti, izobraževalnimi ustanovami, društvi in lokalnimi skupnostmi. Njegovo osrednje sporočilo je, da dediščina ni le spomin na preteklost, temveč pomemben temelj za trajnostni razvoj, krepitev lokalne identitete in ustvarjanje novih priložnosti za prihodnost.

Iz reke v hribe. Od dediščine k prihodnosti.

Slika 1: Sotočje rek Mirne in Save v Boštanju (Posavje), primer rečne pokrajine, ki je oblikovala življenje in gospodarstvo lokalnih skupnosti. Vir: Wikimedia Commons.

1.1 Namen in cilji manifesta

Manifest ribiške dediščine Posavja »Iz reke v hribe« je nastal z namenom ohranjanja, dokumentiranja in predstavljanja bogate, a pogosto prezrte dediščine tradicionalnega celinskega ribištva v Posavju. Njegov cilj je obuditi spomin na ribiške prakse, ki so stoletja pomembno soustvarjale življenje ob rekah Savi, Mirni in Krki, ter jih umestiti v širši zgodovinski, družbeni in okoljski kontekst.

Posebna pozornost je namenjena tradicionalnim oblikam ribolova, ki so bile značilne za območje Posavja – od ženskega nočnega ribolova z lavškami v reki Mirni do uporabe tradicionalnih ribolovnih orodij, kot so srsi, štanti, križaki in pultre. Te prakse niso predstavljale le načina pridobivanja hrane, temveč tudi pomemben del lokalne identitete, skupnostnega življenja in gospodarskih povezav med reko in okoliškim zaledjem.

Projekt »Iz reke v hribe« izhaja iz spoznanja, da ribiška dediščina Posavja ni zgolj del preteklosti, temveč pomemben vir znanja, identitete in razvojnih priložnosti. Namen manifesta je prispevati k ohranjanju tega izročila ter ustvariti podlage za njegov prenos na prihodnje generacije. Pri tem poseben poudarek namenja povezovanju ribištva, kmetijstva, lokalne gastronomije, izobraževanja in trajnostnega razvoja podeželja.

Manifest je zasnovan tudi kot izobraževalno in kulturno gradivo, namenjeno šolam, lokalnim skupnostim, raziskovalcem, društvom in širši javnosti. Skozi zgodbe, pričevanja in strokovne vsebine

Sofinancira
Evropska unija

I FEEL
SLOVENIA

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

spodbuja razumevanje pomena rek, ribolova in kulturne dediščine za razvoj prostora ter krepi zavedanje o pomenu varovanja naravnega okolja.

Hkrati dokument odgovarja na sodobne izzive, kot so upad populacij avtohtonih ribjih vrst, zmanjševanje zanimanja za tradicionalne dejavnosti, izguba lokalnega znanja in vse večja oddaljenost človeka od vodnega okolja. Manifest zato predstavlja poziv k ohranjanju kulturnih in naravnih vrednot Posavja ter spodbuja sodelovanje med generacijami, lokalnimi skupnostmi in različnimi strokovnimi področji.

Osrednje sporočilo manifesta je, da dediščina ni le spomin na preteklost, temveč ključni temelj trajnostnega razvoja, ohranjanja lokalne identitete in oblikovanja novih priložnosti za prihodnost.

*Slika 2: Ženska v podeželskem okolju ob reki, prikaz odnosa med skupnostjo, tradicijo in praksami, povezanimi z vodo v srednji Evropi.
Vir: Wikimedia Commons / Slovak National Gallery.*

1.2 Metodologija: viri in pristop

Za pripravo študije je bila uporabljena multidisciplinarna metodologija, ki združuje analizo zgodovinskih virov, strokovne literature, terensko delo, intervjuje z lokalnimi prebivalci ter pregled uradnih statistik in strokovnih poročil s področja ribištva in varstva voda.

Pomemben del raziskave predstavljajo osebna pričevanja, med njimi tudi pričevanje Antonije Levstik o tradicionalnem ribolovu v Mirni in Dolenjem Boštanju, ki ponuja dragocen vpogled v nekdanje načine ribolova, vlogo žensk in življenje ob rekah. Takšna pričevanja dopolnjujejo pisne vire ter pomagajo ohranjati nesnovno kulturno dediščino Posavja.

Pri pripravi študije so bili uporabljeni tudi podatki Ribiške zveze Slovenije, Zavoda za ribištvo Slovenije, Statističnega urada Republike Slovenije in drugi strokovni viri. Posebna pozornost je namenjena avtohtonim vrstam rib, značilnim za porečja Save, Mirne in Krke, kot so potočna postrv, lipan, podust, mrena in klen, katerih stanje pomembno odraža kakovost vodnih ekosistemov.

Študija povezuje zgodovinski, etnološki, okoljski in razvojni vidik ter prispeva k boljšemu razumevanju ribiške dediščine Posavja kot pomembnega dela lokalne identitete, naravne dediščine in trajnostnega razvoja območja.

Slika 3: Tradicionalni ribiči v Posavju na začetku 20. stoletja, ki uporabljajo ročne mreže v lokalni reki, metoda, ki odraža obrtniške tehnike in skupnostno življenje, povezano z ribolovom.

1.3 Opredelitev območja raziskave

Manifest se osredotoča na območje LAS Posavje, ki ga zaznamujejo reka Sava ter njena pomembna pritoka Mirna in Krka z mrežo manjših vodotokov in mokrišč. Ta vodni sistem povezuje raznolike pokrajine Posavja – od gozdnatih hribov in kmetijskih površin do širših rečnih dolin – ter že stoletja pomembno vpliva na življenje, gospodarstvo in kulturni razvoj lokalnih skupnosti.

Posebno mesto v raziskavi ima reka Mirna na območju Boštanja in Dolenjega Boštanja, kjer so se ohranili zapisi in pričevanja o tradicionalnem skupnostnem ribolovu, zlasti o nočnem ribolovu žensk z lavškami. Ta območja so bila nekoč pomembna središča ribolova, hkrati pa prostor srečevanja, sodelovanja in izmenjave znanja med generacijami.

Reke Posavja niso predstavljale le naravnega vira hrane, temveč tudi pomemben del lokalnega gospodarstva. Ribe so prebivalci prodajali ali menjavali za moko, meso, zelišča, kislo repo in druge pridelke iz okoliških hribovskih vasi. Prav te povezave med reko in zaledjem predstavljajo eno osrednjih izhodišč projekta »Iz reke v hribe«.

Danes za upravljanje ribolova, varovanje ribjih populacij in ohranjanje vodnih ekosistemov skrbijo ribiške družine, med njimi tudi Ribiška družina Sevnica. Njihovo delovanje pomembno prispeva k ohranjanju naravne dediščine in trajnostnemu upravljanju vodnih virov na območju Posavja.

Slika 4: Tradicionalni ribiči v Posavju sredi 20. stoletja, ki uporabljajo ribiške palice v lokalni reki, metoda, ki odraža obrtniške tehnike in skupnostno življenje, povezano z ribolovom.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

1.4. Povezava s projektom »Iz reke v hribe«

Manifest ribiške dediščine Posavja »Iz reke v hribe« predstavlja enega ključnih rezultatov projekta, ki povezuje različne partnerje z namenom ohranjanja naravne in kulturne dediščine Posavja. V projektu sodelujejo Kmetija Simončič kot vodilni partner, Ribiška družina Sevnica, Kmetija Alojza Zalaščka, Osnovna šola Boštanj, Vaško športno kulturno društvo Okič ter Gimnazija Brežice.

Projekt temelji na povezovanju tradicionalnega znanja, lokalnih zgodb in sodobnih pristopov k izobraževanju, varovanju okolja ter trajnostnemu razvoju podeželja. Posebna pozornost je namenjena raziskovanju in dokumentiranju ribiške dediščine, povezovanju reke z okoliškim zaledjem ter prenosu znanja na mlajše generacije.

Projekt neposredno naslavlja izzive, opredeljene v Strategiji lokalnega razvoja LAS Posavje 2021–2027, med katerimi so upad avtohtonih ribjih populacij, zmanjševanje zanimanja za tradicionalne dejavnosti, potreba po večjem vključevanju mladih in žensk ter ohranjanje lokalne identitete in kulturne dediščine. Skozi sodelovanje partnerjev projekt spodbuja odgovoren odnos do vodnih ekosistemov, krepi povezovanje skupnosti ter ustvarja nove možnosti za razvoj izobraževalnih, turističnih in gastronomskih vsebin.

Manifest tako ni zgolj dokument o preteklosti, temveč predstavlja podlago za nadaljnje aktivnosti projekta in prispeva k dolgoročnemu ohranjanju ter promociji ribiške dediščine Posavja kot pomembnega dela identitete območja.

2. ZGODOVINSKI RAZVOJ RIBOLOVA

2.1 Prazgodovina in prvi ribiči

Povezanost človeka z rekami in potoki na območju današnjega Posavja sega v prazgodovino. Voda je že najzgodnejšim prebivalcem predstavljala pomemben vir hrane, pitne vode in naravno prometno pot. Arheološke raziskave na širšem območju Slovenije potrjujejo, da so bile reke in mokrišča pomemben del življenjskega prostora prazgodovinskih skupnosti, pri čemer je imel ribolov pomembno vlogo pri zagotavljanju prehrane.

Takratni prebivalci so uporabljali preprosta ribolovna orodja, izdelana iz lesa, vrbovega šibja, kosti in drugih naravnih materialov. Med najstarejše načine ribolova sodijo vrše, različne pasti za ribe ter ročno lovljenje v plitvejših delih vodotokov. Poznavanje letnih časov, vodnih tokov in gibanja rib je predstavljalo pomembno znanje, ki se je prenašalo iz roda v rod.

Ribolov ni bil pomemben le za prehrano, temveč tudi za prve oblike menjave dobrin med skupnostmi. Vodotoki so tako že v najzgodnejših obdobjih predstavljali pomemben element povezovanja ljudi in prostora.

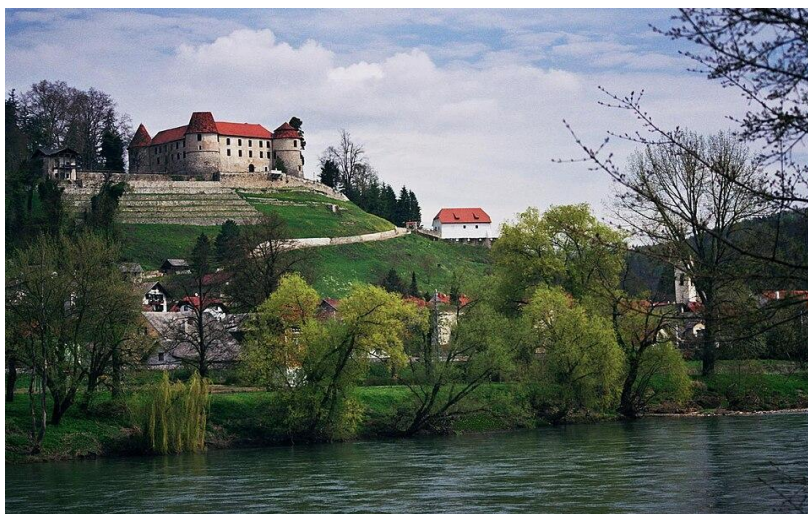
Slika 5: Zgodovinski prikaz predelave in soljenja rib za trgovino.

2.2 Antika in srednji vek

V času antike in srednjega veka je ribolov postopoma pridobival večji gospodarski pomen. Reke Sava, Krka in Mirna so predstavljale pomembne prometne in gospodarske povezave, ob katerih so nastajala naselja, trgi in gospodarska središča. RIBE so bile pomemben del prehrane lokalnega prebivalstva, zlasti v obdobjih verskih postov, ko je bilo uživanje mesa omejeno.

V srednjem veku so se začele oblikovati tudi prve pravice do ribolova. Ribolovne pravice so bile pogosto povezane z zemljiškimi posestmi, gradovi, samostani ali lokalnimi oblastmi, ki so določale pogoje in območja ribolova. Tako je ribolov postopoma prešel iz povsem skupnostne dejavnosti v bolj organizirano obliko upravljanja naravnih virov.

Ribe so postale pomembno trgovsko blago. Sveže, sušene ali soljene ribe so prebivalci menjavali za žita, moko, meso in druge pridelke iz notranjosti. Na ta način so reke Posavja že stoletja povezovale obrečne skupnosti z okoliškimi hribovskimi območji ter ustvarjale gospodarske in družbene vezi, ki so se ohranile vse do 20. stoletja.

Slika 6: Sevníški grad nad reko Savo kot simbol

2.3 Ribolov kot dejavnost preživetja in trga

Z razvojem podeželskih skupnosti in rastjo prebivalstva je ribolov v Posavju pridobil dvojno vlogo – bil je pomemben vir hrane in hkrati gospodarska dejavnost. Za številne družine so ribe predstavljale dragocen vir beljakovin, zlasti v obdobjih slabših letin ali omejenih zalog hrane.

Obrečne skupnosti so razvile poglobljeno poznavanje rek, ribjih vrst, obdobja drstenja in najprimernejših načinov lova. To znanje jim je omogočalo učinkovito izkoriščanje vodnih virov ter prilagajanje naravnim razmeram.

Pomemben del ulova ni bil namenjen zgolj domači porabi. Ribe so prodajali ali menjavali na lokalnih trgih v Sevnici, Radečah, Trzišču in drugih krajih. Menjava rib za moko, meso, kislo repo, zelišča in druge pridelke je predstavljala pomemben del lokalnega gospodarstva ter povezovala prebivalce ob rekah z okoliškimi hribovskimi vasmi. Prav te povezave predstavljajo zgodovinsko ozadje projekta »Iz reke v hribe«.

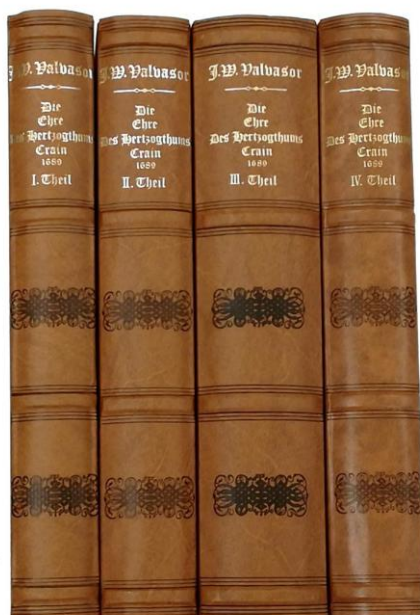
2.4 Prvi znanstveni opisi ribolova na Slovenskem

Med pomembnejšimi zgodnjimi viri o življenju ob vodah na Slovenskem sta delo Janeza Vajkarda Valvasorja *Slava vojvodine Kranjske* (1689) ter *Izčrpno poročilo o Cerknškem jezeru na Notranjskem* Franca Antona pl. Steinberga iz leta 1758. Valvasor je opisoval naravne značilnosti rek, ribje vrste ter pomen ribolova za lokalno prebivalstvo, Steinberg pa se je posvetil proučevanju narave in življenja v in ob Cerknškem jezeru. Njuni zapisi predstavljajo dragocen vpogled v stanje vodotokov in ribištva v 17. in 18. stoletju.

V kasnejših obdobjih so k poznavanju ribolova prispevali tudi naravoslovci, etnologi in lokalni kronisti, ki so dokumentirali ribolovne tehnike, orodja, običaje in način življenja ob rekah. Njihovi

zapisi so danes pomemben vir za razumevanje razvoja ribištva ter njegovega pomena za gospodarski, kulturni in družbeni razvoj slovenskega prostora.

Slika 7: Gravura J. W. Valvasorja iz dela Slava vojvodine Kranjske.

Slika 8: Etnografski prikaz tradicionalnih ribolovnih tehnik.

2.5 Razvoj organiziranega ribolova od leta 1880 dalje

Konec 19. stoletja se je na Slovenskem z raziskovalnim, pedagoškim in publicističnim delom prof. Ivana Frankeja začelo obdobje organiziranega upravljanja ribolova in ribogojniške dejavnosti. Sprejem prvih predpisov s področja ribištva je prinesel pravila glede ribolovnih pravic, varovanja ribjih populacij in omejevanja škodljivih načinov lova. S tem so bili postavljeni temelji sodobnega upravljanja ribolova in varovanja vodnih ekosistemov.

Pomembno vlogo so začele prevzemati ribiške organizacije, ki so skrbele za urejanje ribolovnih območij, ohranjanje ribjih vrst, spremljanje stanja ribjih populacij ter ozaveščanje o pomenu varovanja voda. Na območju Posavja so se postopoma oblikovale strukture, ki so povezovale ribiče in omogočale bolj sistematično upravljanje ribolovnih virov.

Tradicionalne ribolovne prakse ob tem niso povsem izginile, temveč so se prilagajale novim razmeram in predpisom. Tako se je skozi desetletja oblikovalo ravnovesje med ohranjanjem tradicionalnega znanja in sodobnimi pristopi k upravljanju ribištva, ki ga danes nadaljujejo ribiške družine.

2.6 Poudarek: ribe kot osnovni prehranski in gospodarski vir

Vse do 20. stoletja so bile ribe iz Save, Mirne, Krke in drugih vodotokov pomemben del prehrane številnih družin v Posavju. Predstavljale so dragocen vir beljakovin ter pomembno dopolnilo kmetijski in živinorejski pridelavi.

Poleg prehranske vrednosti so imele ribe tudi pomembno gospodarsko vlogo. Prebivalci ob rekah so jih prodajali ali menjavali za moko, meso, zelenjavo in zelišča, kislo repo in druge pridelke iz okoliških krajev. Takšne oblike blagovne menjave so povezovale obrečne skupnosti z zaledjem ter prispevale k večji samooskrbi in gospodarski odpornosti lokalnega prebivalstva.

Prav zaradi svoje prehranske, gospodarske in družbene vloge je ribolov pomembno vplival na razvoj skupnosti v Posavju. Zgodbe o ribah, rekah in blagovni menjavi zato predstavljajo pomemben del kulturne dediščine območja ter osrednje izhodišče projekta »Iz reke v hribe«.

Slika 9: Ilustracija avtohtonih vrst sladkovodnih rib v Sloveniji.

3 TRADICIONALNE RIBIŠKE PRAKSE V POSAVJU

3.1 Ženski ribolov (Mirna, Boštanj)

Ženski ribolov na reki Mirni, zlasti na območju Dolenjega Boštanja, predstavlja enega najbolj edinstvenih in dragocenih primerov etnografske dediščine Posavja. Daleč od tega, da bi bil drugotna dejavnost, je ribolov, ki so ga izvajale ženske, predstavljal del kompleksnega sistema preživetja, družbenega sodelovanja in kulturnega prenosa, ki se je ohranjal skozi generacije. Njegova praksa je bila tesno povezana z naravnim ciklom reke, zlasti z obdobjem drstenja določenih vrst, ko so se ribe v velikem številu pomikale proti toku in postajale dostopnejše v plitvinah.

Dejavnost se je večinoma odvijala ponoči, v okolju, ki je združevalo delo, ritual in druženje. Ženske so se ob mraku zbirale na določenih mestih ob reki, ki so bila znana in prenašana iz roda v rod. Začetek ribolova ni bil naključen, temveč je temeljil na natančno opazovanih naravnih znakih, kot so taljenje snega, spomladanske padavine ali spremembe vetra, zlasti južnega vetra, ki je veljal za ugodnega za prihod ribjih jat. To opazovanje okolja odraža empirično ekološko znanje, ki se je kopičilo desetletja.

Med najbolj značilnimi elementi te prakse je bila uporaba »lavške«, prilagojenih jutastih vreč, privezanih okoli pasu, z odprtino spredaj za shranjevanje ulovljenih rib. Ta na videz preprost pripomoček je bil ključen za učinkovitost, saj je omogočal proste roke in hitro shranjevanje ulova brez potrebe po izstopanju iz vode.

Sama tehnika ribolova je bila popolnoma ročna in je zahtevala veliko spretnosti. Ženske so vstopale v hladno vodo, običajno plitvo, a s tokom, in se držale za roke ter oblikovale človeško verigo za ohranjanje ravnotežja na spolzkem dnu, prekritem z algami. Premikale so se počasi in usklajeno, z nogami in rokami tipale po dnu, dokler niso zaznale gibanja rib. Takrat sta hitrost in spretnost odločali o uspehu ulova.

V skupini je imela pomembno vlogo izkušena starejša ženska, ki je vodila dejavnost, dajala navodila za vstop in izstop iz vode ter usklajevala čas ribolova. Njena avtoriteta ni temeljila na formalni hierarhiji, temveč na izkušnjah in spoštovanju skupine. Ta oblika ženskega vodstva kaže na pomembno družbeno vlogo žensk v lokalni skupnosti.

»Roska je bila bolj glavna. Ona je povedala, kdaj se gre v reko, in poskrbela, da so se vse ženske zbrale.« *Zofija Simončič, Dolenji Boštanj*

Ženski skupinski ribolov ni bil zgolj gospodarska dejavnost, temveč tudi družbeni ritual. Skupno delo v zahtevnih razmerah, deljenje uspehov in neuspehov ter sodelovanje med generacijami so krepili skupinsko povezanost in zagotavljali prenos znanja.

»V reko smo šle ponoči. Držale smo se za roke, da nas tok ni odnesel. Ribe smo tipale z rokami in jih dajale v lavške. Starejše ženske so vedele, kdaj je pravi čas za ribolov in kje bodo ribe.« *Antonija Levstik, Dolenji Boštanj*

Ženski ribolov v Mirni predstavlja enega najbolj izvirnih primerov nesnovne kulturne dediščine Posavja. Medtem ko je bil v večini evropskih okolij ribolov pretežno moška dejavnost, so bile v Posavju ženske pomembne nosilke ribolovnega znanja. Njihov nočni ribolov z lavškami ni predstavljal zgolj načina pridobivanja hrane, temveč tudi obliko druženja, sodelovanja in prenosa znanja med generacijami.

»Rozalija Žnideršič je povedala, ob kateri uri se dobijo. Ob vodi je že gorel ogenj, da smo se lahko ogrele. Potem so ženske zagazile v Mirno in začele loviti ribe.« *Marija Šostar, Dolenji Boštanj*

Slika 10: Umetniška rekonstrukcija ženskega skupinskega ribolova na reki Mirni.

3.2 Moški ribolov

Vzporedno z ženskimi praksami so moški razvili drugačne tehnike, usmerjene v večji obseg ulova in zahtevajoče več fizične moči ter uporabo kompleksnejših orodij in struktur. Moški ribolov je vključeval uporabo mrež in naprav, kot so »srsł«, »križaki« in »štant«, prilagojenih različnim razmeram v reki.

»Križaki« so bili kvadratne mreže, nameščene na križni konstrukciji iz dveh palic. Mreža se je potopila v vodo in nato hitro dvignila, da je ujela ribe, ki so plavale nad njo. Njena uporaba je zahtevala natančnost, koordinacijo in fizično moč. »Srsł« je predstavljal drugo vrsto mreže, medtem ko so »štant« bile fiksne strukture ob bregovih, s katerih so ribiči upravljali mreže.

Ribolov z mostov je bil prav tako pogost, saj je omogočal boljši pregled nad tokom in gibanjem rib. Ta tehnika je združevala opazovanje, izkušnje in hitro odzivanje.

Čeprav je bil moški ribolov lahko individualen ali skupinski, je vedno zahteval veliko fizično vzdržljivost. Kljub temu je imel tudi družbeno dimenzijo, saj se je znanje prenašalo med generacijami.

Slika 11: Prikaz moškega ribolova z uporabo »križaki«.

3.3 Oprema in orodja

Oprema tradicionalnega ribolova v Posavju odraža neposredno prilagoditev naravnemu okolju. Vsako orodje je imelo specifično funkcijo.

»Pultre« so bile perforirane lesene škatle, postavljene v vodo in privezane na breg, ki so omogočale ohranjanje rib živih do prodaje ali porabe. Tok vode je zagotavljal kisik in ohranjal kakovost ulova.

»Lavške« so predstavljale preprosto, a učinkovito orodje za ročni ribolov.

»Ravšil (lavšek) je bil narejen iz jute. Bil je kot predpasnik in vanj so spravljale ribe, ki so jih ulovile.«
Zofija Simončič, Dolenji Boštanj

»Lavšek je bil kot dvojni predpasnik. Ko so po tleh zatipali ribo, so jo prijeli in dali v lavšek. Ko je bil poln, so ga odnesli domov.« *Marija Šostar, Dolenji Boštanj*

Mreže, kot so »križaki« ali »sak« (ročna mreža), so omogočale večje ulove, medtem ko so »vrše« delovale kot pasivne pasti, ki so izkoriščale naravno gibanje rib.

Ta nabor orodij kaže na stoletja razvijajoče se tehnično znanje, ki temelji na opazovanju in praksi ter predstavlja trajnostne rešitve.

Slika 12:: Tradicionalna vrša iz vrbovega šibja.

Slika 13: Ribič z ročno mrežo (»sak«) v plitvi vodi.

3.4 Ribolov kot skupnostni dogodek

Ribolov v Posavju ni imel zgolj prehranske in gospodarske vloge, temveč je predstavljal tudi pomemben družbeni in skupnostni dogodek. Ob reki so se srečevali ljudje različnih generacij, ki so skozi skupno delo, pogovor in druženje utrjevali medsebojne vezi ter ohranili lokalne običaje.

Ribolovne noči so bile priložnost za sodelovanje in izmenjavo izkušenj. Ob ognju so si ribiči pripovedovali zgodbe, delili znanje o rekah, ribah in vremenskih razmerah ter mlajšim prenašali spretnosti, potrebne za uspešen ribolov. Takšna srečanja so pomembno prispevala k ohranjanju lokalnega znanja in občutka pripadnosti skupnosti.

Skupinsko delo v vodi je zahtevalo sodelovanje, usklajenost in medsebojno zaupanje. Ribolov zato ni bil le način pridobivanja hrane, temveč tudi prostor druženja, povezovanja in medgeneracijskega prenosa znanja.

Prav zaradi tega je imel ribolov pomembno vlogo pri oblikovanju kulturne identitete obrečnih skupnosti. Tradicionalne ribolovne prakse so se ohranjale predvsem skozi neposredno sodelovanje, opazovanje in pripovedovanje zgodb, kar je omogočalo prenos znanja iz roda v rod.

»Ob reki ni šlo samo za ribe. Tam smo se srečevali, si pomagali in se učili drug od drugega. Mladi smo poslušali starejše in tako spoznavali reko.« *Joško Živic, Dolenji Boštanj*

»Za ženskami so pogosto hodili vaški fantje. Hoteli so ujeti ribe, ki so ženskam ušle. Zaradi tega je bilo včasih tudi precej smeha in prepiranja.« *Marija Šostar, Dolenji Boštanj*

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

4 IZMENJAVA DOBRIN IN LOKALNO GOSPODARSTVO

Ribolov v Posavju ni predstavljal zgolj načina pridobivanja hrane, temveč pomemben del lokalnega gospodarskega sistema, ki je temeljil na izmenjavi dobrin in povezanosti med obrečnimi skupnostmi ter okoliškim zaledjem. Ribe so bile dragocen vir hrane in hkrati pomembna menjalna vrednost, ki je omogočala dostop do drugih življenjskih potrebščin.

Vse do sredine 20. stoletja je bila menjava rib za moko, meso, kislo repo, zelišča in druge kmetijske pridelke običajna praksa. Družine ob rekah so ulovljene ribe uporabljale za domačo porabo, presežke pa prodajale ali menjavale na lokalnih trgih v Sevnici, Radečah, Tržišču in drugih krajih. Takšne oblike izmenjave so dopolnjevale kmetijstvo in živinorejo ter prispevale k večji samooskrbi in gospodarski varnosti podeželskega prebivalstva.

Pomemben del lokalnega gospodarstva je predstavljala tudi neposredna prodaja rib. Čeprav zaslužek pogosto ni bil velik, je številnim družinam omogočal nakup osnovnih dobrin in predstavljal pomemben dodaten vir prihodka. Ribolov je zato deloval kot dopolnilna dejavnost, ki je povečevala odpornost gospodinjstev v obdobjih slabših letin ali gospodarskih negotovosti.

V tem kontekstu pojem »Iz reke v hribe« dobi svoj pravi pomen. Ne gre zgolj za simbolično ime projekta, temveč za odraz dejanskih gospodarskih in družbenih povezav, ki so stoletja povezovale rečne skupnosti z okoliškimi hribovskimi kmetijami. Ribe so potovale iz dolin proti hribom, v zameno pa so prihajali moka, meso, zelenjava in zelišča ter drugi pridelki, ki so dopolnjevali prehrano in življenje ob reki.

Takšne oblike blagovne menjave potrjujejo tudi pričevanja domačinov, ki se še spominjajo nekdanjih poti trgovanja in menjave rib za druge dobrine. Ribe niso ostajale le v obrečnih krajih, temveč so jih prebivalci nosili tudi v okoliške hribovske vasi in bolj oddaljene kraje, kjer so jih menjavali ali prodajali.

»Nekateri so ribe nosili proti Loki, Lokovcu in drugim krajem. Menjali so jih za stvari, ki so jih potrebovali na kmetijah. Nekateri so jih prodajali tudi v Zasavju in za denar kupili stvari za dom.«

Marija Šostar, Dolenji Boštanj

»Ribe so menjavali za moko, kislo repo in druge pridelke. Ljudje so se poznali in vedeli, kdo kaj potrebuje.« *Marjeta Kelnarič, Dolenji Boštanj*

Takšen sistem ni temeljil le na gospodarski menjavi, temveč tudi na zaupanju, sodelovanju in medsebojni povezanosti ljudi. Prav zato predstavljajo zgodbe o blagovni menjavi pomemben del kulturne dediščine Posavja ter eno osrednjih izhodišč projekta »Iz reke v hribe«.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

Čeprav so tradicionalne oblike menjave danes večinoma nadomestili sodobni tržni sistemi, ostajajo pomemben opomin na pomen lokalne samooskrbe, kratkih dobavnih verig in povezanosti med ljudmi ter njihovim naravnim okoljem.

5 DRUŽBENI IN KULTURNI VIDIKI

Ribolov v Posavju je poleg svoje prehranske in gospodarske vloge predstavljal tudi pomemben družbeni in kulturni element življenja ob rekah. Tradicionalne ribiške prakse niso bile zgolj način pridobivanja hrane, temveč del vsakdana, ki je povezoval družine, sosede in širšo skupnost.

Ob rekah so se oblikovali številni medosebni odnosi, prenašala so se znanja in izkušnje ter utrjeval občutek pripadnosti lokalnemu okolju. Ribolov je bil pogosto skupinska dejavnost, pri kateri so sodelovali različni člani skupnosti, vsak s svojim znanjem, nalogami in odgovornostmi. Pri tem so se ohranjali običaji, delovne navade in načini sodelovanja, ki so pomembno vplivali na življenje ob reki. Posebno vlogo je imel medgeneracijski prenos znanja. Spretnosti ribolova in poznavanje vodotokov, vedenja rib, vremenskih razmer ter tradicionalna ribolovna orodja so se prenašali predvsem z neposrednim opazovanjem in sodelovanjem pri delu. Tako se je oblikovalo bogato lokalno znanje, ki je bilo tesno povezano z naravnim okoljem in načinom življenja v Posavju.

Ribolov je bil hkrati tudi prostor druženja, pripovedovanja zgodb in ohranjanja lokalnega spomina. Prav zaradi tega predstavlja pomemben del kulturne dediščine Posavja ter eno od ključnih povezav med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo lokalnih skupnosti.

5.1 Vloga žensk

Ena najzanimivejših in najbolj prepoznavnih značilnosti ribiške dediščine Posavja je pomembna vloga žensk v tradicionalnem ribolovu, zlasti na reki Mirni in območju Boštanja. Medtem ko je bil ribolov v številnih drugih okoljih pretežno moška dejavnost, so bile v Posavju ženske aktivne in samostojne nosilke ribolovnega znanja.

Posebej značilen je bil nočni ročni ribolov z lavškami, ki je zahteval dobro poznavanje reke, ribjih navad in naravnih razmer. Ženske so znale prepoznati primeren čas za ribolov, poznale so območja, kjer so se ribe zadrževale, ter obvladovale tehnike lova, ki so se prenašale iz roda v rod.

V skupinah so pomembno vlogo imele najizkušenejše ženske, ki so usmerjale potek ribolova, svetovale mlajšim in skrbele za prenos znanja. Njihova avtoriteta ni temeljila na formalnem položaju, temveč na izkušnjah, spretnostih in poznavanju reke. Takšen način organizacije je omogočal učinkovito sodelovanje ter ohranjanje tradicionalnih ribolovnih praks.

Ženski ribolov je bil zato veliko več kot zgolj način pridobivanja hrane. Predstavljal je prostor druženja, sodelovanja in medgeneracijskega prenosa znanja, kjer so se ohranjale spretnosti, vrednote in življenjske izkušnje lokalne skupnosti. Prav zaradi svoje posebnosti danes predstavlja pomemben del nesnovne kulturne dediščine Posavja.

5.2 Medgeneracijski prenos znanja

Ohranjanje ribiških praks v Posavju je bilo tesno povezano z medgeneracijskim prenosom znanja, ki je potekal predvsem skozi opazovanje, sodelovanje in neposredno izkušnjo. Znanje o ribolovu se ni

prenašalo v formalnih učnih okoljih, temveč ob rekah, kjer so mlajši člani skupnosti spremljali starejše in se učili skozi praktično delo.

Otroci in mladi so sprva sodelovali kot opazovalci, nato pa so postopoma prevzemali zahtevnejše naloge in odgovornosti. Pri tem niso pridobivali le ribolovnih spretnosti, temveč tudi poglobljeno razumevanje naravnega okolja, vodnih tokov, vedenja rib, vremenskih razmer in sezonskih sprememb.

Prenos znanja je imel pomembno vzgojno in kulturno vlogo. Poleg praktičnih izkušenj so se prenašale tudi vrednote, kot so sodelovanje, spoštovanje narave, potrpežljivost, odgovornost in medsebojna pomoč. Takšno znanje je predstavljalo pomemben del vsakdanjega življenja ob rekah ter prispevalo k oblikovanju identitete lokalnih skupnosti. Danes je tovrstni prenos znanja zaradi opuščanja tradicionalnih praks vse redkejši, zato predstavlja pomemben del nesnovne kulturne dediščine Posavja, ki jo je treba dokumentirati, ohranjati in približati prihodnjim generacijam.

Pričevanje Zofije Simončič

»Znanje smo dobili od starejših. Šli smo z njimi k reki, gledali in se učili. Nihče ni imel knjig, vse se je prenašalo iz roda v rod.«

Slika 14: Rekonstrukcija medgeneracijskega prenosa znanja ob skupnostnem ognju.

5.3 Običaji, verovanja in odnos do narave

Ribiške prakse v Posavju so bile tesno povezane z lokalnimi običaji, izkušnjami in tradicionalnim poznavanjem narave. Ribolov ni predstavljal zgolj načina pridobivanja hrane, temveč je bil del vsakdanjega življenja, v katerem so ljudje pozorno opazovali reko, vremenske razmere in vedenje rib.

Pomembno vlogo so imela opažanja, povezana z vremenom in letnimi časi. Ribiči so verjeli, da določene vremenske razmere, kot so dež, spremembe vodostaja ali južni veter, vplivajo na gibanje rib in uspešnost ribolova. Takšna znanja so temeljila na dolgoletnih izkušnjah in opazovanju naravnega okolja ter so se prenašala iz roda v rod.

Poseben pomen je imelo tudi obdobje drstenja rib, ki je označevalo pomemben naravni cikel in čas povečane aktivnosti v vodotokih. Prihod ribjih jat je bil povezan z občutkom obilja in je predstavljal pomemben trenutek v življenju obrečnih skupnosti.

Ob ribolovu so se oblikovala tudi številna nepisana pravila ravnanja. Med njimi so bili spoštovanje naravnih ciklov, skrb za ohranjanje ribjih populacij ter izogibanje škodljivim načinom lova. Takšna pravila so prispevala k odgovornemu odnosu do naravnih virov in odražala zavedanje, da je dolgoročno preživetje skupnosti tesno povezano z ohranjanjem reke in njenega življenjskega okolja. Ti običaji in izkušnje danes predstavljajo pomemben del nesnovne kulturne dediščine Posavja ter pričajo o tesni povezanosti človeka z naravo in vodnim okoljem.

5.4 Ribolov in lokalna identiteta

Ribolov je v Posavju predstavljal ključen del načina življenja in je bistveno prispeval k oblikovanju identitete obrečnih skupnosti. Reke, ribolovne tehnike, tradicionalna orodja in skupne izkušnje ob vodi so bili sestavni del vsakdana ter pomemben element kulturnega izročila območja.

Poznavanje reke, njenih posebnosti in naravnih ciklov je bilo del lokalnega znanja, ki se je prenašalo med generacijami. Spomini na skupne ribolove, nočne dejavnosti ob reki, zgodbe o uspešnih ulovih in izkušnje, povezane z življenjem ob vodi, so krepili občutek pripadnosti skupnosti in prostoru.

Ribolov ni bil zgolj način pridobivanja hrane, temveč tudi način razumevanja in doživljanja naravnega okolja. Ljudje so bili z reko tesno povezani, njene spremembe pa so pomembno vplivale na vsakdanje življenje, delo in medsebojne odnose.

Čeprav so se številne tradicionalne ribolovne prakse skozi čas spremenile ali opustile, njihov pomen ostaja prisoten v kolektivnem spominu lokalnega prebivalstva. Prav zato sta dokumentiranje in ohranjanje ribiške dediščine pomembna ne le z vidika varovanja kulturne dediščine, temveč tudi kot način krepitve lokalne identitete ter povezovanja novih generacij z njihovim naravnim in kulturnim okoljem.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

6 OKOLJSKI VIDIKI IN SPREMEMBE

6.1 Upad avtohtonih ribjih populacij v Posavju

V 20. in na začetku 21. stoletja so se rečni ekosistemi Posavja močno spremenili, kar je vplivalo tudi na stanje avtohtonih ribjih populacij. Vrste, kot so potočna postrv (*Salmo trutta*), lipan (*Thymallus thymallus*), podust (*Chondrostoma nasus*), mrena (*Barbus barbus*) in klen (*Squalius cephalus*), ki so bile nekoč značilne za reke Savo, Mirno in Krko, so danes ponekod manj številčne kot v preteklosti.

V preteklosti so reke Posavja zagotavljale ugodne življenjske pogoje za številne ribje vrste.

»Rib je bilo zelo veliko. Voda je bila polna rib. Kar videlo se jih je.« *Zofija Simončič, Dolenji Boštanj*

Čista in dobro prezračena voda, naravna rečna korita ter primerna drstišča so omogočali stabilne ribje populacije. To potrjujejo tudi pričevanja lokalnih prebivalcev in zgodovinski viri, ki opisujejo reke kot bogate in biotsko raznovrstne ekosisteme, kjer je imel ribolov pomembno vlogo v vsakdanjem življenju.

Danes so številne avtohtone vrste izpostavljene različnim pritiskom. Med najpomembnejšimi vzroki za njihov upad so regulacije vodotokov, gradnja hidroenergetskih objektov, onesnaževanje voda,

Sofinancira
Evropska unija

I FEEL
SLOVENIA

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

izguba naravnih drstič, spremembe vodnega režima ter širjenje tujerodnih vrst. Posledice teh sprememb se kažejo v zmanjšani biotski raznovrstnosti in slabšem stanju nekaterih vodnih habitatov.

Avtohtone ribje vrste niso pomembne le z naravovarstvenega vidika, temveč predstavljajo tudi del kulturne dediščine Posavja. Njihovo ohranjanje prispeva k varovanju naravnega okolja, hkrati pa ohranja pomemben del zgodovine, tradicije in identitete skupnosti, ki so stoletja živele ob rekah.

Slika 15: Rekonstrukcija potočne postrvi v njenem idealnem habitatu.

6.2 Vpliv hidroelektrarn na rečne ekosisteme

Razvoj hidroenergetskih objektov na reki Savi in drugih vodotokih je pomembno vplival na podobo in delovanje rečnih ekosistemov v Posavju. Hidroelektrarne imajo pomembno vlogo pri proizvodnji električne energije iz obnovljivih virov, hkrati pa predstavljajo enega izmed dejavnikov, ki spreminjajo naravne procese v rekah.

Eden izmed najpomembnejših vplivov je prekinjanje naravne povezanosti vodotokov. Jezovi in druge vodne pregrade otežujejo selitve rib med posameznimi deli reke, kar lahko vpliva na njihovo razmnoževanje in dolgoročno ohranjanje populacij. Posebej občutljive so vrste, ki za uspešno drstenje potrebujejo dostop do določenih območij vodotoka.

Gradnja hidroelektrarn vpliva tudi na vodni režim in naravno dinamiko reke. Spremembe pretoka, temperature vode ter prenosa sedimentov lahko vplivajo na kakovost habitatov in življenjske pogoje vodnih organizmov. Posledice se pogosto kažejo v spremenjeni strukturi rečnega dna, zmanjšanju raznolikosti habitatov in slabših pogojih za drstenje nekaterih ribjih vrst.

Kljub številnim ukrepom za omilitev vplivov, kot so ribje steze in programi spremljanja stanja vodotokov, ostaja usklajevanje energetskega in varovanja naravnega okolja eden pomembnejših izzivov trajnostnega upravljanja rek v Posavju.

Razumevanje teh vplivov je pomembno tudi z vidika ohranjanja ribiške dediščine, saj so spremembe rečnih ekosistemov neposredno vplivale na tradicionalne ribolovne prakse in življenje skupnosti, ki so bile stoletja povezane z reko.

Slika 16: Hidroelektrarna Boštanj kot ovira za migracijo rib.

Slika 17: Degradirano prodnato dno zaradi sedimentacije.

6.3 Onesnaženje voda

Kakovost vode je eden ključnih dejavnikov za ohranjanje zdravih vodnih ekosistemov in ribjih populacij. Poslabšanje kakovosti voda lahko pomembno vpliva na življenjske razmere vodnih organizmov ter predstavlja enega izmed izzivov pri ohranjanju naravne dediščine Posavja.

Na stanje vodotokov vplivajo različni dejavniki, med katerimi so urbanizacija, industrijske dejavnosti, prometna infrastruktura in kmetijska raba prostora. Vnos hranil in drugih snovi v vodotoke lahko povzroči spremembe v vodnem okolju, ki vplivajo na količino kisika v vodi, sestavo vodnih organizmov ter splošno kakovost habitatov.

Pomemben vpliv imajo tudi kmetijske dejavnosti, saj lahko ob neustreznem ravnanju del hranil in zaščitnih sredstev preide v površinske vode. Takšne spremembe ne vplivajo le na ribje populacije, temveč tudi na druge organizme, ki so del vodnega ekosistema in prehranske verige.

Posebej občutljive na spremembe kakovosti vode so vrste, kot sta potočna postrv in lipan, ki za svoj razvoj potrebujejo čisto, hladno in dobro prezračeno vodo. Njuno stanje zato pogosto predstavlja pomemben pokazatelj splošnega ekološkega stanja vodotokov.

Ohranjanje dobre kakovosti voda je pomembno tako za varovanje biotske raznovrstnosti kot tudi za ohranjanje ribiške dediščine Posavja. Zato so odgovorno upravljanje vodnih virov, zmanjševanje obremenitev okolja ter sodelovanje lokalnih skupnosti ključni ukrepi za dolgoročno varovanje rek in njihovega naravnega bogastva.

Slika 18: Izpusti odpadnih voda v reko.

6.4 Vnos tujerodnih vrst

Eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na stanje vodnih ekosistemov v Posavju, je tudi vnos tujerodnih ribjih vrst. Te so bile v preteklosti v vodotoke vnesene predvsem zaradi ribogojstva, poribljavanja ali športnega ribolova, vendar lahko njihova prisotnost vpliva na ravnovesje v naravnem okolju.

Med najbolj poznanimi tujerodnimi vrstami je šarenka (*Oncorhynchus mykiss*), ki se zaradi dobre prilagodljivosti pogosto uporablja v ribogojstvu in rekreativnem ribolovu. V določenih okoljih lahko predstavlja konkurenco avtohtonim vrstam za življenjski prostor in prehranske vire, kar vpliva na njihovo številčnost in dolgoročno ohranjanje.

Prisotnost tujerodnih vrst lahko povzroča tudi spremembe v strukturi vodnih združb ter vpliva na naravne odnose med organizmi v ekosistemu. Zato je pri upravljanju ribjih populacij pomembno iskanje ravnovesja med ribogojскими, rekreativnimi in naravovarstvenimi cilji.

Z vidika ohranjanja ribiške dediščine imajo posebno vrednost avtohtone vrste, ki so stoletja predstavljale del naravnega okolja in vsakdanjega življenja ob rekah Posavja. Njihovo varovanje ni pomembno le za ohranjanje biotske raznovrstnosti, temveč tudi za ohranjanje naravne in kulturne identitete območja.

Zato sodobni pristopi upravljanja vodotokov vse večjo pozornost namenjajo varovanju avtohtonih vrst ter ohranjanju naravnega ravnovesja vodnih ekosistemov.

6.5 Družbene spremembe in oddaljevanje od reke

Poleg okoljskih sprememb so na razvoj ribištva v Posavju pomembno vplivali tudi družbeni in gospodarski procesi po drugi svetovni vojni. Industrializacija, urbanizacija in spremembe

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

življenjskega sloga so postopoma zmanjšale neposredno odvisnost ljudi od naravnih virov ter spremenile način življenja ob rekah.

Ribolov, ki je bil nekoč pomemben vir hrane, dodatnega zaslužka in blagovne menjave, je postopoma izgubljal svojo gospodarsko vlogo. Mlajše generacije so se vse manj vključevale v tradicionalne ribolovne dejavnosti, zaradi česar se je začel prekinjati tudi prenos znanja, izkušenj in običajev, povezanih z življenjem ob vodi.

K zmanjševanju tradicionalnih praks so prispevale tudi spremembe zakonodaje in upravljanja vodotokov. Številne nekdanje ribolovne metode so bile zaradi varovanja ribjih populacij in naravnega okolja omejene ali opuščene, kar je sicer prispevalo k zaščiti vodnih virov, hkrati pa pospešilo izginjanje nekaterih oblik nesnovne kulturne dediščine.

Posledica teh procesov je postopno oddaljevanje prebivalcev od rek in vodnega okolja. Prostor, ki je nekoč predstavljal središče dela, druženja, izmenjave znanja in oblikovanja lokalne identitete, ima danes pogosto drugačno vlogo v vsakdanjem življenju skupnosti.

Prav zato je ponovno odkrivanje in vrednotenje ribiške dediščine pomemben korak k ohranjanju lokalnega spomina ter krepitvi povezanosti med ljudmi in njihovim naravnim okoljem. Projekti, kot je »Iz reke v hribe«, prispevajo k ponovnemu vzpostavljanju teh vezi ter omogočajo, da znanje in zgodbe o življenju ob rekah ostanejo del skupne dediščine prihodnjih generacij.

7 RIBOLOV DANES

7.1 Vloga ribiških družin pri ohranjanju vodnih ekosistemov

Danes ribolov v Posavju ni več predvsem dejavnost preživetja, temveč pomemben del trajnostnega upravljanja vodnih virov, varovanja naravne dediščine in rekreacije. Pri tem imajo osrednjo vlogo ribiške družine, ki skrbijo za ohranjanje ribjih populacij, spremljanje stanja vodotokov ter odgovorno upravljanje ribolovnih območij.

Med njihove ključne naloge sodijo spremljanje stanja vodnih ekosistemov, nadzor nad ribjimi populacijami, poribljavanje oziroma načrtno vlaganje rib v vodotoke ter izvajanje ukrepov za ohranjanje in izboljševanje habitatov. Posebna pozornost je namenjena avtohtonim vrstam rib in zagotavljanju pogojev za njihovo dolgoročno ohranjanje.

Pomemben del njihovega dela predstavlja tudi spremljanje kakovosti voda, stanja habitatov in razvoja ribjih populacij. Zbrane informacije omogočajo pravočasno prepoznavanje sprememb v okolju ter načrtovanje ustreznih ukrepov za varovanje vodnih ekosistemov.

Ribiške družine aktivno sodelujejo tudi pri urejanju in čiščenju rečnih bregov, odstranjevanju odpadkov, obnovi habitatov ter ozaveščanju javnosti o pomenu varovanja voda. S svojim delom pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti ter k varovanju naravne in kulturne dediščine Posavja.

Njihova vloga danes presega zgolj organizacijo ribolova. Predstavljajo pomemben člen pri povezovanju lokalnih skupnosti, ohranjanju naravnega okolja in prenosu znanja o pomenu rek ter vodnih ekosistemov na prihodnje generacije.

7.2 Izziv zmanjševanja članstva

Kljub pomembni vlogi pri ohranjanju vodnih ekosistemov in ribiške dediščine se ribiške družine danes soočajo z izzivom zmanjševanja članstva. Ta pojav je opazen tudi v Posavju in odraža širše družbene spremembe, ki vplivajo na način preživljanja prostega časa ter odnos ljudi do narave.

Mlajše generacije imajo pogosto manj neposrednega stika z vodnim okoljem in tradicionalnimi dejavnostmi, kot so ga imele prejšnje generacije. Urbanizacija, spremenjene življenjske navade in vse večja digitalizacija vsakdanjega življenja zmanjšujejo zanimanje za aktivnosti v naravi, kar se odraža tudi v manjšem vključevanju mladih v delovanje ribiških družin.

Zmanjševanje članstva ne vpliva le na organizacijo ribolova, temveč tudi na izvajanje številnih dejavnosti, povezanih z varovanjem vodotokov, spremljanjem stanja ribjih populacij, poribljavanjem in urejanjem habitatov. Zato postaja pridobivanje novih članov ter vključevanje mladih vse pomembnejša naloga ribiških organizacij.

Pomemben izziv predstavlja tudi ohranjanje in prenos znanja, ki se je nekoč naravno prenašalo med generacijami. Prav zato imajo izobraževalne aktivnosti, sodelovanje s šolami, vključevanje mladih v praktične dejavnosti ter projekti, kot je »Iz reke v hribe«, pomembno vlogo pri približevanju ribiške dediščine novim generacijam.

Spodbujanje zanimanja za reke, naravo in lokalno dediščino ni pomembno le za prihodnost ribiških družin, temveč tudi za dolgoročno ohranjanje znanja, izkušenj in vrednot, ki so stoletja oblikovale življenje ob rekah Posavja.

7.3 Rekreativni ribolov

Danes se ribolov v Posavju izvaja predvsem kot rekreativna dejavnost, ki ljudem omogoča stik z naravo, sprostitev in aktivno preživljanje prostega časa. V primerjavi s preteklostjo, ko je bil ribolov pomemben vir hrane in dodatnega zaslužka, je njegova vloga danes predvsem povezana z doživljanjem naravnega okolja ter ohranjanjem tradicije življenja ob rekah.

Rekreativni ribolov poteka v skladu z veljavnimi predpisi in pravili upravljanja ribolovnih območij. Ribiči morajo pridobiti ustrezne dovolilnice ter upoštevati lovne dobe, omejitve ulova in druge ukrepe, namenjene varovanju ribjih populacij ter ohranjanju naravnega ravnovesja v vodotokih.

Poleg športnega in rekreativnega pomena predstavlja ribolov tudi priložnost za razvoj trajnostnega turizma. Reke Sava, Mirna in Krka s svojo naravno pestrostjo privabljajo obiskovalce, ki iščejo pristna doživetja v naravi. Takšne aktivnosti lahko prispevajo k razvoju lokalnega gospodarstva, hkrati pa spodbujajo spoštljiv odnos do okolja.

Pomembna je tudi izobraževalna vloga rekreativnega ribolova. Spoznavanje ribjih vrst, vodnih ekosistemov in pravil odgovornega ravnanja prispeva k večjemu zavedanju o pomenu varovanja narave ter ohranjanja rek kot pomembnega dela naravne in kulturne dediščine Posavja.

7.4 Zakonodaja in varovanje ribiške dediščine

Ribolov v Sloveniji danes poteka v okviru zakonodaje, ki daje velik poudarek trajnostni rabi naravnih virov, varovanju ribjih populacij in ohranjanju vodnih ekosistemov. Predpisi določajo pogoje za izvajanje ribolova, ribolovne režime, dovolilnice, lovne dobe ter ukrepe za zaščito posameznih vrst in habitatov. Namen zakonodaje je zagotoviti ravnovesje med uporabo naravnih virov in njihovim dolgoročnim ohranjanjem. Pomembno vlogo pri izvajanju teh nalog imajo ribiške družine, ki sodelujejo pri upravljanju ribolovnih območij, spremljanju stanja vodotokov ter izvajanju ukrepov za varovanje ribjih populacij.

Sodobni predpisi so pomembno prispevali k zaščiti naravnega okolja, hkrati pa so vplivali tudi na tradicionalne ribolovne prakse. Nekatere zgodovinske metode ribolova, ki so bile nekoč del vsakdanjega življenja ob rekah, se danes ne izvajajo več ali pa so omejene zaradi varovanja ribjih vrst in habitatov. Zato postaja vse pomembnejše iskanje ravnovesja med varovanjem narave in ohranjanjem kulturne dediščine. Dokumentiranje tradicionalnega znanja, zbiranje pričevanj ter vključevanje zgodovinskih praks v izobraževalne in predstavitvene vsebine omogočajo, da se pomemben del ribiške dediščine ohranja tudi v sodobnem času.

Takšen pristop prispeva k boljšemu razumevanju povezanosti med človekom in reko ter spodbuja odgovoren odnos do naravne in kulturne dediščine Posavja.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

8 PRILOŽNOSTI ZA RAZVOJ

8.1 Naravna akvakultura

Naravna akvakultura predstavlja eno izmed priložnosti za trajnostni razvoj Posavja, saj povezuje pridelavo hrane, varovanje narave in ohranjanje lokalne dediščine. V primerjavi z intenzivnimi oblikami ribogojstva temelji na spoštovanju naravnih procesov, odgovorni rabi vodnih virov ter zagotavljanju ustreznih življenjskih pogojev za ribe.

Takšen pristop omogoča gojenje avtohtonih vrst v okolju, ki posnema naravne razmere in spodbuja dobro počutje živali. Hkrati prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti ter zmanjševanju vplivov na okolje. Naravna akvakultura ima lahko pomembno vlogo tudi pri ohranjanju in krepitvi populacij posameznih vrst rib.

Pomembna prednost naravne akvakulture je njena povezanost z lokalnim okoljem. Proizvodnja kakovostnih rib z znanim poreklom lahko predstavlja dodatno razvojno priložnost za podeželje, spodbuja lokalno samooskrbo ter ustvarja možnosti za dopolnilne dejavnosti na kmetijah.

Poleg gospodarskega pomena ima naravna akvakultura tudi izobraževalno vrednost. Predstavlja primer dobre prakse trajnostnega upravljanja naravnih virov ter omogoča vključevanje mladih, šol in strokovne javnosti v spoznavanje vodnih ekosistemov, ribogojstva in varovanja okolja.

Razvoj tovrstnih pristopov lahko pomembno prispeva k povezovanju tradicije, sodobnega znanja in trajnostnega razvoja, kar je tudi eno izmed osrednjih izhodišč projekta »Iz reke v hribe«.

8.2 Povezava z gastronomijo

Ribiška dediščina Posavja ponuja pomembne priložnosti tudi na področju gastronomije. RIBE so bile skozi zgodovino sestavni del prehrane obrečnih skupnosti, danes pa predstavljajo priložnost za razvoj sodobne kulinarične ponudbe, ki temelji na lokalnih surovinah, tradiciji in trajnostnem pristopu.

Ohranjanje in obujanje tradicionalnih receptov prispeva k varovanju prehranske dediščine ter krepí prepoznavnost lokalnega okolja. Posebno vrednost imajo jedi, pripravljene iz sladkovodnih rib v kombinaciji z lokalno pridelano zelenjavo, zelišči in drugimi značilnimi sestavinami Posavja. Takšne jedi predstavljajo avtentičen izraz kulinarične identitete območja.

Pomembno vlogo pri tem imajo tudi lokalni pridelovalci in zeliščarji, ki s svojimi izdelki dopolnjujejo gastronomsko ponudbo ter prispevajo k razvoju novih kulinaričnih doživetij. Povezovanje ribištva, kmetijstva in gastronomije ustvarja možnosti za razvoj inovativnih produktov, ki temeljijo na lokalnem poreklu in trajnostni pridelavi.

Posebno pozornost je smiselno nameniti tudi prehranskemu izobraževanju mladih. Predstavitev lokalnih ribjih jedi v šolah, na delavnicah in drugih izobraževalnih dogodkih prispeva k boljšemu poznavanju lokalnih živil ter spodbuja zdrave in trajnostne prehranske navade.

Razvoj gastronomske ponudbe, povezane z ribiško dediščino, lahko pomembno prispeva tudi k razvoju turizma in lokalnega gospodarstva. Na ta način ribiška dediščina ne ostaja le del

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

zgodovinskega spomina, temveč postaja aktivna razvojna priložnost, ki povezuje tradicijo, lokalno identiteto in sodobne potrebe območja.

8.3 Turizem in doživetja ob vodi

Ribiška dediščina Posavja ponuja pomembne možnosti za razvoj trajnostnega turizma, ki temelji na naravi, lokalnih zgodbah in avtentičnih doživetjih. V času, ko obiskovalci vse bolj iščejo pristne izkušnje, lahko reke, tradicionalne ribolovne prakse in lokalna dediščina predstavljajo pomemben element turistične ponudbe območja.

Med priložnostmi za razvoj so interpretativne poti ob rekah, prikazi tradicionalnih ribolovnih tehnik, predstavitve ribogojstva, izobraževalne delavnice ter različni dogodki, povezani z življenjem ob vodi. Takšne aktivnosti obiskovalcem približajo pomen rek, ribištva in kulturne dediščine ter omogočajo neposreden stik z lokalnim okoljem.

Posebno vrednost predstavljajo programi, ki povezujejo naravno in kulturno dediščino z gastronomijo ter lokalnimi proizvodi. Doživetja ob vodi se lahko dopolnjujejo z degustacijami tradicionalnih jedi, predstavitvami lokalnih pridelovalcev in spoznavanjem zeliščarske tradicije Posavja.

Takšen pristop prispeva k razvoju lokalnega gospodarstva, hkrati pa spodbuja odgovoren odnos do narave in krepi zavedanje o pomenu ohranjanja vodnih ekosistemov ter kulturne dediščine območja.

8.4 Vključevanje mladih in žensk

Vključevanje mladih in žensk je pomemben pogoj za dolgoročno ohranjanje ribiške dediščine ter razvoj novih vsebin, povezanih z rekami, naravo in lokalnim okoljem. Poseben izziv predstavlja prenos znanja na mlajše generacije, saj se številne tradicionalne prakse danes izvajajo redkeje kot nekoč.

Pomembno vlogo pri tem imajo izobraževalne aktivnosti, sodelovanje s šolami ter vključevanje mladih v praktične delavnice in projekte. Spoznavanje vodnih ekosistemov, domorodnih vrst rib, tradicionalnih ribolovnih tehnik in lokalne kulinarike omogoča pridobivanje novih znanj ter krepi povezanost mladih z njihovim okoljem.

V okviru projekta »Iz reke v hribe« bo pripravljeno tudi učno-didaktično gradivo za Osnovno šolo Boštanj in Gimnazijo Brežice, ki bo mladim približalo ribiško dediščino Posavja, uporabo lokalnih zelišč ter pomen trajnostnega upravljanja naravnih virov.

Posebno mesto ima tudi vloga žensk, ki so bile v preteklosti pomembne nosilke ribolovnega znanja, zlasti pri tradicionalnem nočnem ribolovu v Mirni. Danes lahko pomembno prispevajo k ohranjanju dediščine skozi izobraževanje, interpretacijo kulturne dediščine, gastronomijo, turizem in razvoj novih podeželskih dejavnosti.

Sodelovanje med starejšimi nosilci znanja, mladimi in različnimi lokalnimi organizacijami omogoča ohranjanje dediščine ter njeno prilagajanje sodobnim potrebam. Tako nastajajo nove priložnosti za razvoj območja, ki temeljijo na povezovanju tradicije, znanja in trajnostnega razvoja.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

9 MANIFEST – KLJUČNA NAČELA

Partnerji projekta »Iz reke v hribe«, lokalne skupnosti, ribiči, kmetje, izobraževalne ustanove in posamezniki, ki prepoznavamo pomen ribiške dediščine Posavja, sprejemamo naslednja načela:

1. Varujemo reke Posavja

Reke Sava, Mirna in Krka predstavljajo temelj naravne in kulturne dediščine našega prostora.

2. Ohranjamo avtohtone ribje vrste

Skrbimo za ohranjanje potočne postrvi, lipana, podusti, mreke, klana in drugih domorodnih vrst.

3. Varujemo vodne habitate

Podpiramo ukrepe za izboljšanje stanja vodotokov, drstišč in obrežnih ekosistemov.

4. Dokumentiramo znanje prednikov

Zbiramo, raziskujemo in ohranjamo zgodbe, pričevanja, običaje in lokalna znanja, povezana z ribolovom.

5. Ohranjamo spomin na ženski ribolov

Prepoznavamo ženski ribolov v Mirni kot edinstven del nesnovne kulturne dediščine Posavja.

6. Spodbujamo medgeneracijski prenos znanja

Znanje o rekah, ribah in življenju ob vodi prenašamo na mlajše generacije.

7. Povezujemo reko in zaledje

Ohranjamo spomin na blagovno menjavo in povezanost med ribiči, kmeti in lokalnimi skupnostmi.

8. Podpiramo lokalno samooskrbo

Spodbujamo uporabo lokalno pridelane hrane in kratkih dobavnih verig.

9. Razvijamo sonaravno akvakulturo

Podpiramo trajnostne oblike vzreje rib in odgovorno upravljanje vodnih virov.

10. Ohranjamo tradicionalno kulinariko

Spodbujamo poznavanje ribjih jedi, lokalnih receptov in uporabe zelišč, značilnih za Posavje.

11. Krepimo sodelovanje med ribiči in kmeti

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

Povezujemo različna znanja in dejavnosti za skupni razvoj lokalnega okolja.

12. Vključujemo mlade

Mladim omogočamo aktivno spoznavanje naravne in kulturne dediščine Posavja.

13. Cenimo vlogo žensk v skupnosti

Prepoznavamo njihov prispevek k ohranjanju znanja, tradicije in lokalne identitete.

14. Razvijamo trajnostni turizem

Spodbujamo doživetja, ki temeljijo na spoštovanju narave, dediščine in lokalnih zgodb.

15. Gradimo prihodnost na temeljih preteklosti

Verjamemo, da sta poznavanje dediščine in spoštovanje narave ključna za trajnostni razvoj Posavja.

Sklepna zaveza

S podpisom tega manifesta izražamo skupno zavezo, da bomo ribiško dediščino Posavja raziskovali, ohranjali, predstavljali in prenašali na prihodnje generacije. Verjamemo, da so reke, ribe, znanje prednikov in povezanost skupnosti vrednote, ki lahko tudi v prihodnje prispevajo k razvoju, prepoznavnosti in kakovosti življenja v Posavju.

Od reke v hribe. Od dediščine k prihodnosti.

Slika 19: Manifest Posavje: Varovanje avtohtonega, ohranjanje starodavnega znanja in povezovanje mladih ter starejših pri obnovi naših rek. Zaveza k lokalni identiteti, trajnostni akvakulturi in prihodnosti naše rečne skupnosti.

9.1 Priporočila za ohranjanje in razvoj ribiške dediščine Posavja

Na podlagi zbranih pričevanj, zgodovinskih virov, strokovnih ugotovitev in izkušenj lokalnih skupnosti je mogoče opredeliti več ključnih usmeritev za dolgoročno ohranjanje in razvoj ribiške dediščine Posavja.

Dokumentiranje in ohranjanje dediščine

Pomembno je nadaljevati zbiranje pričevanj, fotografij, predmetov, zapisov in drugih virov, ki pričajo o življenju ob rekah ter tradicionalnih ribolovnih praksah. Takšno gradivo predstavlja dragocen vir za raziskovanje, izobraževanje in promocijo lokalne dediščine.

Prenos znanja na mlajše generacije

Posebno pozornost je treba nameniti vključevanju mladih skozi učna gradiva, delavnice, dneve dejavnosti, raziskovalne naloge in praktične prikaze tradicionalnih ribolovnih tehnik. S tem se ohranja znanje, ki bi sicer lahko postopoma izginilo.

Varovanje vodnih ekosistemov

Ohranjanje kakovosti voda, varovanje habitatov in skrb za avtohtone ribje vrste ostajajo temeljni pogoji za dolgoročno ohranjanje ribiške dediščine. Pri tem imajo pomembno vlogo ribiške družine, lokalne skupnosti in posamezniki.

Povezovanje ribištva, kmetijstva in gastronomije

Tradicionalna povezanost med reko in zaledjem predstavlja pomembno razvojno priložnost. Spodbujanje lokalne kulinarike, uporaba rib v prehrani ter povezovanje z lokalnimi pridelovalci in zeliščarji lahko prispevajo k večji prepoznavnosti območja.

Razvoj trajnostnega turizma

Reke, ribolov in zgodbe o življenju ob vodi predstavljajo pomemben potencial za razvoj trajnostnih turističnih produktov. Interpretativne poti, prikazi tradicionalnih praks, kulinarična doživetja in izobraževalni programi lahko obiskovalcem približajo dediščino Posavja na avtentičen način.

Krepitev sodelovanja lokalnih skupnosti

Ohranjanje dediščine je mogoče le s sodelovanjem različnih deležnikov. Pomembno je povezovanje ribiških družin, šol, društev, turističnih ponudnikov, kmetij in posameznikov, ki lahko s skupnimi aktivnostmi prispevajo k razvoju območja.

Spodbujanje vključevanja mladih in žensk

Posebno pozornost je treba nameniti vključevanju mladih in žensk v aktivnosti, povezane z ohranjanjem dediščine, izobraževanjem, gastronomijo, turizmom in razvojem novih podeželskih vsebin. Prav medgeneracijsko sodelovanje predstavlja eno ključnih razvojnih priložnosti za prihodnost.

Nadaljnje raziskovanje in promocija dediščine

Ribiška dediščina Posavja še vedno skriva številne zgodbe, znanja in spomine, ki niso bili sistematično dokumentirani. Nadaljnje raziskovanje ter javna predstavitev teh vsebin bosta pomembno prispevala k ohranjanju lokalne identitete in prepoznavnosti območja.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

Ta priporočila predstavljajo podlago za nadaljnje aktivnosti po zaključku projekta »Iz reke v hribe« ter usmeritve za dolgoročno ohranjanje, razvoj in promocijo ribiške dediščine Posavja.

Sofinancira
Evropska unija

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

10 ZAKLJUČEK

Ribiška dediščina Posavja predstavlja pomemben del kulturne in naravne identitete območja. Skozi stoletja so reke Sava, Mirna in Krka oblikovale način življenja, prehranske navade, gospodarske dejavnosti ter medsebojne odnose lokalnih skupnosti. Tradicionalne ribolovne prakse, zgodbe o blagovni menjavi, znanje o rekah in spoštovanje naravnih ciklov pričajo o tesni povezanosti človeka z vodnim okoljem.

Čeprav se je vloga ribolova skozi čas spremenila, njegov pomen ostaja živ v kolektivnem spominu lokalnega prebivalstva, v delu ribiških družin ter v prizadevanjih za ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Ohranjanje avtohtonih ribjih vrst, varovanje vodnih ekosistemov in dokumentiranje tradicionalnega znanja predstavljajo pomembne naloge tudi za prihodnost.

Projekt »Iz reke v hribe« temelji na prepričanju, da dediščina ni zgolj spomin na preteklost, temveč pomemben vir znanja, identitete in razvojnih priložnosti. Povezovanje ribištva, gastronomije, izobraževanja, turizma in lokalnega gospodarstva ustvarja nove možnosti za trajnostni razvoj območja ter krepi povezanost med ljudmi in njihovim okoljem.

Posebno vlogo pri tem imajo mladi, izobraževalne ustanove, lokalna društva in posamezniki, ki s svojim delom prispevajo k ohranjanju in prenosu znanja na prihodnje generacije. Le s sodelovanjem različnih deležnikov bo mogoče zagotoviti, da bodo zgodbe o življenju ob rekah, tradicionalnih ribolovnih praksah in blagovni menjavi ostale del skupne identitete Posavja.

Manifest ribiške dediščine Posavja »Iz reke v hribe« zato ni le zapis o preteklosti, temveč tudi zaveza za prihodnost. Je poziv k spoštovanju rek, ohranjanju naravne in kulturne dediščine ter krepitvi skupnosti, ki razume, da so voda, znanje in sodelovanje temelj trajnostnega razvoja.

Glasovi Posavja

»Reka nam je dajala hrano, delo in družbo. Bila je del našega vsakdana.«
(iz pričevanj lokalnih prebivalcev, zbranih v okviru projekta Iz reke v hribe)

Iz reke v hribe. Od dediščine k prihodnosti.

Sofinancira
Evropska unija

I FEEL
SLOVENIA

RIBIŠKI
LASPOSAVJE
2021–2027

Slika 20: Povzetek naše zaveze: regija, kjer trajnostna tehnologija ribogojnic sobiva z modrostjo starejših in energijo mladih. Slika predstavlja cilj naših predlogov: žive reke, gastronomija z identiteto in skupnost, ponosna na svojo ribiško dediščino kot motor

Sofinancira
Evropska unija

R I B I Š K I
L A S P O S A V J E
2021 – 2027

PRILOGE: ZBRANA PRIČEVANJA:

- Boštjan Jazbec
- Marija Šušter
- Zofija Simončič
- Joško Živic
- Pavla Udovč
- Marjeta Kelnarič
- Milan Simončič
- Andrej Pompe
- Franci Glavač
- Ciril Udovč